

SAKSBEHANDLER
Hege Sejnæs Eilertsen

VÅR DATO
20.04.2023

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
20/09546-11

DERES REF.

DERES DATO

Fortidsminneforeningen
Dronningens gate 11
0152 OSLO

v/ Christina Ljosåk Ross

Sakshaug gamle kirke - Trøndelag - Dispensasjon for arbeider på mur og støttemurer mot sør

Vi viser til søknad datert 16.03.2023 fra Fortidsminneforeningen med vedlegg utarbeidet av Fabrica Kulturminnetjenester AS, vedrørende arbeider på Sakshaug gamle kirkes fasade mot sør. Arbeidene skal delvis utføres som ledd i et murerkurs fordelt på 4 uker som skal holdes på kirken, med oppstart i mai 2023 og avslutning høsten 2024.

Tiltaket

Det fremkommer av flere tilstandsvurderinger utført de siste årene at murverket på Sakshaug gamle kirke har behov for utbedring. Støttepilarene mot sør er i dårligst stand og skal utbedres i første omgang sammen med resten av sørfasaden. I forbindelse med arbeidene søkes det om:

- Montering av stillas på hele sørfasaden i henhold til Riksantikvarens (RAs) stillasinstruks.
- Etablering av 3-6 prøvefeld à 1 m² på kirkens sørfasade, maks 2 meter over bakken, for å prøve ut ulike typer overflatebehandling.
- Renmeisling av alle sementfuger på støttepillarer og sørvegg. Det skal benyttes håndverktøy og eventuelt lett kraftverktøy etter samråd med RA.
- Fugene mellom hjørnekvadre og stein i portalomrammingen er også spekket med sement, men det må vurderes kritisk om disse fugene skal skiftes ut, eller om renhugging vil gjøre mer skade enn nytte.
- Spekking av alle fuger med egnede kalkmørtler jf erfaringer fra prøvefeldene.
- Avslutning med tynn puss, slemming og hvitting dersom det kan forankres lokalt og hos eier.
- All spekking foregår med kalk. Valg av kalk, tilslag og blandingsforhold samt praktisk utførelse skal baseres på erfaringene med prøvefeldene og gjøres i forbindelse med murerkurset i tett samarbeid mellom utførende og byggeledelse.
- Etablering av takrenner på de tre støttepilarene. Takrennene skal monteres før stillaset tas ned i 2024. Tiltaket detaljprosjekteres i 2024.

Tiltakshaver

Tiltakshaver er Fabrica Kulturminnetjenester AS på vegne av Fortidsminneforeningen.

Om kulturminnet og Riksantikvarens myndighet

Sakshaug gamle kirke er en langkirke av mur oppført på 1100-tallet. Da ny kirke på Sakshaug ble oppført et stykke unna gamlekirken i 1871 ble taket revet og kirken ble stående som ruin frem til kor og skip fikk nytt tak i henholdsvis 1910 og 1926. Kirken ble også restaurert med sementfuger og ble ikke pusset slik den hadde vært i 1871. Den er automatisk fredet i medhold av kulturminneloven (kml) § 4. I følge kml § 3 er det ikke tillatt å endre eller gjøre inngrep i en automatisk fredet kirke uten at det foreligger dispensasjon fra fredningen i henhold til kml § 8 første ledd. Riksantikvaren er rett myndighet til å gi slik dispensasjon. Alle forslag til endringer skal legges frem for Riksantikvaren så tidlig som mulig.

Vedtak:

Med hjemmel i kulturminneloven § 8 første ledd, fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

Riksantikvaren gir tillatelse til at Sakshaug gamle kirkes sørfasade med støttepilarer utbedres i tråd med vedlegg til søknaden mottatt 16.03.2023.

Tillatelsen gis på følgende vilkår:

- *Alle inngrep skal gjøres så små og skånsomme som mulig.*
- *Tiltaket skal gjennomføres av kvalifiserte fagpersoner og utføres med høy håndverks- og materialkvalitet.*
- *Stillaset skal oppføres i henhold til Riksantikvarens instruks. Stillasets vekt må fordeles ved hjelp av plater e.l for å unngå punktbelastning og komprimering.*
- *Kalking av sørfasade og støttepilarer bør forankres i lokalsamfunnet før det gjennomføres.*
- *Dersom det oppstår endringer i prosjektet, skal Riksantikvaren kontaktes for vurdering av om ny tillatelse må innhentes.*
- *Når tiltaket er gjennomført, skal fotodokumentasjon av resultatet sendes til biskopen og Riksantikvaren.*
- *Tillatelsen bortfaller dersom tiltaket ikke er iverksatt innen 3 år fra dette brevet ble mottatt.*

Riksantikvarens vurdering

Riksantikvaren skal verne om kulturminner som ikke-fornybare ressurser og arbeide for at kulturminneverdiene blir best mulig ivaretatt. Sakshaug gamle kirke ligger i skrånende terreng med helning mot sør. Kirken fikk derfor tidlig påført kraftige støttepilarer på sørfasaden med både murt og tørrstabledt stein. Da Sakshaug gamle kirke ble istandsatt for rundt 100 år siden ble det gjort med materialer og en oppgaveforståelse som har vist seg å føre til problemer med murverket. Det ble brukt sement til reparasjoner av fuger i utstrakt grad, og puss og kalk ble fjernet. På eldre bilder fremkommer det tydelig at kirken var hvitkalket da alt treverk ble fjernet og solgt på auksjon tidlig på 1870-tallet, etter at den nye kirken sto ferdig noen hundre meter unna. De fremkommer av flere tilstandsvurderinger at murene er i dårlig stand. Fugene på støttepilarene er spesielt utvasket, og sørveggen på kirken er preget av både tette sementfuger og partier hvor fugene er sprukne og åpne for vanninntrenging. Vi vurderer at det foreligger særlige hensyn som tilsier en godkjenning av de omsøkte arbeidene. Som vektlagt i søknaden må en på stedet ta stilling til om arbeidet vil innebære renhugging rundt kvaderstein og portalomrammingen, da sementfugene er svært harde og meisling kan føre til skade på steinen. Vurderingene må drøftes med Riksantikvaren før det tas en endelig beslutning.

Som ledd i arbeidet med istandsetting av Sakshaug gamle kirke anbefales det etablering av takrenner på støttepilarene før stillaset tas ned i 2024. Kirken har allerede takrenne mot nord men ikke på sørfasaden. På bakgrunn av den aktuelle søknaden godkjenner vi takrenner mot sør på prinsipielt grunnlag, men avventer detaljprosjektering før endelig godkjenning. Sakshaug gamle kirke ligger på middelaldergrunn, og søknad om takrenner vil også innebære behandling av fylkeskommunen som er rett myndighet for søknader knyttet til middelaldergravplassen.

Krav til utførende ved arbeid på fredete bygninger og listeførte kirker

Utførende firma skal oppgi formell kompetanse og referanseprosjekter med kontaktinformasjon. Håndverkerne skal ha fagskolepoeng eller studiepoeng innen praktisk bygningsvern eller kunne dokumentere tilsvarende realkompetanse. Generelt skal det stilles krav til at håndverkerne har deltatt i minst tre prosjekter tidligere med tilsvarende arbeidsoppgaver. Lærlinger eller andre under kompetanseoppbygging skal følges opp kontinuerlig under arbeidet. Sentrale fagpersoner og byggeplassleder i utførende firma må beherske norsk for å kunne diskutere kvaliteten ved utførelsen.

Krav til dokumentasjon

Under et restaureringsprosjekt kan arbeidet med demontering og lignende avdekke informasjon om bygningens oppbygning og restaureringshistorikk som det ikke har vært mulig å oppdage under forundersøkelsene. Det er viktig at denne informasjonen dokumenteres med bilder og tekst. Dokumentasjonen skal inngå i sluttrapporten.

Sluttrapport

Riksantikvaren ber om at det sendes sluttrapport for arbeidene ved ferdigstilt jobb. All utførelse må dokumenteres med bilder og tekst fra før, under og etter arbeid som beskriver materialbruk, verktøybruk og metoder. Sluttrapporten sendes i pdf-format til postmottak@ra.no, med påført saksnummer: 20/09546. Dette vil lette saksgangen for fremtidige prosjektsøknader på bygningen.

Drift og vedlikehold

Riksantikvaren anbefaler at det lages en FDV-plan som følges opp med årlige kontrollbefaringer.

Klageadgang

Vedtaket kan påklages innen 6 uker fra dette brevet ble mottatt, jf. kulturminneloven § 8 første ledd siste punktum. En eventuell klage stiles til Klima- og miljødepartementet, men sendes til Riksantikvaren.

Vennlig hilsen

Harald Ibenholt
seksjonsleder

Hege Sejnæs Eilertsen
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Nidaros biskop, Erkebispegården, 7013 TRONDHEIM